

CLASSICAL ARCHAEOLOGY, MATERIAL CULTURE, AND THE NEW UTOPIAS OF UNIVERSALISM

Ljuben Tevdovski, Ph.D.

Institute of History and Archaeology, FES, Goce Delcev University

ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Publisher info:

Title:

Review of the Institute of History and Archaeology RIHA

web address:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/RIHA>

ISSN: 2671-3144

eISSN: 2671-3152

First Published: 2010

Subject:

history, archaeology, anthropology
history of art, ethnology,
other humanities

Publisher:

Institute of History and Archaeology
FON, Goce Delcev University

Editor in Chief:

Ljuben Tevdovski
Goce Delcev University, Macedonia
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Editorial Board:

Todor Chepreganov
Goce Delcev University, Macedonia
Nevena Trajkov
Florida International University, USA
Trajce Nacev
Goce Delcev University, Macedonia
Jaromir Benes
Univer.of South Bohemia, Czech
Republic
Stojko Stojkov
Goce Delcev University, Macedonia
Aleksandar Bulatovic
Institute of Archaeology, Serbia
Verica Josimovska
Goce Delcev University, Macedonia
Svetla Petrova
Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria
Oliver Cackov
Goce Delcev University, Macedonia
Martin Husar
Constantine the Philosopher University,
Slovakia

Abstract:

The legacy of countless observations over the material remains by archaeologists, accumulated over the last centuries, created the unique western tradition of empiricist interpretation of the past and the present, and transformed the archaeology into the most empirical and most scientific tool for exploring and comprehending cultures and history developed by the modern West. As “science is still (perceived by many as) the last bastion of the colonialist defense”, this essay analyses if archaeology is still frequently, deliberately or through methodological inertness, misused as an effective tool in favor of the traditionally dominant western narratives. I argue that any recidivism of this artificial “objectiveness” creates constrains even for the most noble and elaborate efforts for new multi-perspective knowledge and understanding of our world and its identities.

Keywords:

Archaeology, classical world, globalization, objectiveness.

Theme/s: Archaeological Theory, Globalization, Ancient History, Ancient Globalization.

д-р Љубен Тевдовски

Вовед

Силните и повеќеслојни бранови на економската, културната, политичката и технолошката глобализација, кои драматично се зголемуваат во последните неколку децении, допреа до секој агол на нашата планета, мешајќи се и влијаејќи врз животите на сите луѓе и секоја заедница широм светот. Капиталистичкото освојување на глобалниот пазар, предводено главно од западните влади, компании и бизнисмени, кое се засили по крајот на Студената војна, ги пренесе и промовираше западните вредности и идеи низ целиот свет. Ова создаде, барем за момент во историјата, илузија за материјализација на визијата на Фукујама од раните 90-ти за обединет свет врз принципите и идеите на западната либерална демократија.

Во тој контекст, овој економски и културен процес на глобализација претставуваше триумф на технолошкиот напредок и достигнувања на западниот свет. Затоа, многумина на Запад ги бараа корените на овој процес во иновативниот дух на „слободниот западен човек“ кој откривал и создавал нови светови, ресурси и пазари преку Атлантикот, и преку достигнувањата на Индустриската револуција(ии) развил модел на општествено организирање и раст способен да го води и обедини човештвото.

Во таков контекст, процесот на глобализација, без разлика дали го гледаме преку неговиот сегашен дигитален интерфејс, или неговите корени во индустријализацијата на западните општества и големите откритија, сè уште претставува силен аргумент во полза на доминантната позиција на Западот и идеите за идентитетот на западниот човек од 19-от и почетокот на 20 век.¹ Токму затоа и современиот глобализациски процес неретко несвесно или полусвесно се става во различни контексти на пошироките традиционални наративи за идентитетот на слободољубивиот, енергичен, прагматичен, скептичен (или критички настроен) и иновативен западен човек, дефиниран како антипод на „ориенталната другост“.

Затоа, воопшто не треба да не зачудува кога турскиот претседател Ердоган, кинескиот претседател Си Џинпинг и многу други, кои се перципирани или се самопретставуваат како незападни, па дури и некои кои се перцепирани како „помалку западни од другите

¹ In the words of Nederveen Pieterse such views on the globalization process represent either “echos” or “recycled versions” of the “old-fashioned Eurocentric history”. Jan Nederveen Pieterse, p.935

западни“ лидери и поединци, или ќе одлучат да се спротивстават на процесот на глобализација, прецепирана како „вестернизација“ или „неоколонијализам“, или ќе се обидат да го рedefинираат овој процес.

Сепак, помалку очекувани се драматичните и импулсивни реакции на појавните форми на источниот историски ревизионизам и поширокиот спектар на прашања од глобалниот културен дијалог кои доаѓаат од Западот.

Се чини дека јавните откритија за незападното потекло или дури и незападните придонеси кон модерноста и глобализацијата, дури и во нивната најтривијална политизирана и популистичка форма, навистина допираат до нерв кај некои, инаку дефинираните како „рационални“ и „прагматични“, западни лидери и интелектуалци. Вистинската причина кој се крие зад ваквата невообичаена чувствителност е поврзана со фактот дека овие новопојавени глобални гласови и визии, дрско, болно и молскавично брзо нè соочуваат со фактот дека некои основни сфаќања за нас (западниот идентитет и идентитетите поврзани со него) и за светот претставуваат само несоодветен остаток од застарените убедувања кои го надживеале својот историски контекст.

Археологијата и новите утопии на објективното

Во оваа нова глобална хаотична конфронтација на идентитети и перцепции, доминантните западни гласови традиционално ќе се потпираат и ќе посегнат по објективната и „конститутивна моќ на либералниот разум“. Овој обучен или речиси условен рефлекс на плуралноста на западната академија и пошироката интелектуална јавност, сепак, вклучува плеада класификации, категоризации, нарации и хиерархии, кои се објективни само во смисла на нивната доследна вкореност во традиционалниот објективизам како епистемолошкиот став и позитивизмот како теоретска перспектива.²

Во тој контекст, глобализацијата, како продолжување на концепцијата на „прогресот“ од 19 век, е предодредена и базирана врз една единствена онтолошка претпоставка: уникатниот западен гениј, навестен во класичната антика и материјализиран дури во модерноста. Затоа, не е за изненадување кога западните медиуми ги повикуваат археолозите како конечен авторитет за поделената природа на нашиот свет, неговата култура, совест и историја. И таквото повикување не е одреден излив на емоции поврзани со наводното „средновековно освојување“ на Америка од страна на исламот, како во популистичките исјави на Ердоган, или сугестиите кинескиот и источниот придонес кон европскиот модернизам. Напротив, тоа претставува реакција, која е длабоко вкоренета во научните, идеолошките, образовните и естетските парадигми на „западниот систем“.

² Yoffee, Andrew. Sherratt, ed. *Archaeological theory: who sets the agenda?*, NY, USA: Cambridge University Press, 1993. p.105

Археолозите, кои во нашето современите се неретко прилично срамежливи академици и практичари рано во историјата го воспоставиле својот статус на горди чувари и јавни бранители на западните сфаќања за светот, историјата и идентитетот на луѓето. Корените на тој статус може да се следат во зорите на модерната археологија, кога Киријак од Анкона тврдел дека „спомениците и натписите се поверни сведоци на ... антиката отколку текстовите на античките писатели“.³ Може да се тврди дека во зорите на модерноста, овие рани западни трговци и претприемачи од маргините на империите немале други глобални или локални ингеренции, освен нивната вокација за трговија и толкување на материјалната култура и артефактите од минатото и сегашноста на различните космополитски светови.

Историјата, пак, на археологијата како научна дисциплина ни дава уште посилни аргументи. Од славните денови на класичната археологија, преку еволутивната, културно-историската и националните археологии, оваа дисциплина била инструментална, ако не и централна, во трансформативниот процес во модерноста што на крајот го обликуваше нашиот нов свет, заснован на локални, културни, национални, регионални, цивилизациски и расни особености, разлики и поделби.

Уште повеќе, богатото наследство од безбројни проучувања на материјалните остатоци од археолозите, акумулирано во последните векови, ја создало единствената западна традиција на емпиристичко толкување на минатото и сегашноста и ја трансформирала археологијата во најемпириската и најнаучната алатка за истражување. и разбирање на културите и историјата развиени од современиот Запад. Така, бидејќи „науката е сè уште последниот бастион на колонијалистичката одбрана“,⁴ таквата алатка често, намерно или преку методолошка инертност, сè уште се злоупотребува од традиционално доминантните западни наративи, создавајќи ограничувања дури и за најблагородните и најнадежните напори за нови мулти-перспективни гледања и разбирања за нашиот свет и неговите идентитети.

За среќа, популарните драматични јавни пориви и условни рефлексии кои посегаат кон научниот авторитет на археолозите, не претставуваат реален одраз на современите случувања во оваа научна област. Точно е дека ваквите нови појави во јавниот дискурс ја открива симболичната важност на археологијата како артефакт од гордата историја на „западната брилијантност“, тие ја поврзуваат со „вистински вредности“ на западниот свет, па дури и неговата глобална архија (доминација). Сепак, во основата на ваквите јавни дискурси лежи еден многу поширок и глобално важен проблем. Злоупотребен како блескав трофеј на западните традиции, овој застарен приказ на „универзална и објективна археологија“ се користи како уште една „транспарентна мистификација“, која треба глобално да го проектира приматот и лажната доверба и да ги скрие загрозените и несигурни идентитети на Западните елити во најновите фази на процесот на глобализација.

³ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century Archaeology - Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press Inc., New York, 2007) p. 34

⁴ *Cosmopolitan Archaeologies*, p.172

Три децении по крајот на Студената војна, „многу интелектуалци, политички и економски лидери и обични граѓани на западниот свет, како и оние ширум светот кои ги прифатија и ги споделуваат нивните идеи и идеали, со носталгија гледаат наназад на визијата на Фукујама.“ Секако, значаен аспект на проблемот е носталгијата на елементите на западните елити и многумина низ светот кои ги прифатија и споделуваат нивните идеи и идеали, за идеалистичката визија на Фукујама, предодреден како морален принцип на Новиот обединет и просперитетен свет.

Сепак, конфузијата создадена од неуспехот на оваа тридецениска стара и, во исто време, „долго потоната модерна Атлантида“ или утопија,⁵ го одразува само врвот на ледениот брег на современиот глобален анимус.⁶ Во срцето на „кризата на нашето време“ е недостатокот на глобална визија и лидерство, предизвикани од новите сериозни сомневања на елитите и „најпрестижните интелектуални власти“ на Западот во неговите уникатни вредности, идеали и традиции. „Ние (Западот)“, како што навестува и Лео Штраус, „веќе не веруваме самоуверено во рационално докажаната, универзална и трајна вистина на принципите, целите и начинот на живот што ги споделуваме, ... браниме...“ и проповедаме глобално.⁷

Процесот на глобализација, како што многумина го предвидоа, навистина го трансформираше светот во многу повеќе меѓусебно-поврзано и меѓусебно-зависно место. Сепак, резултатот не беше ниту универзализација на западните вредности, ниту поголемо единство или хармонија. Наместо тоа, оваа екстремно забрзана комуникација, вмрежување и меѓусебна поврзаност, успеа драматично да ги трансформира идентитетите и животот на поединците и заедниците ширум светот во уште поголема сложеност од порано. Обемот и интензитетот на брановите на повеќекратните глобализации во новата дигитална сцена исплаши многумина и на Запад. Постојаната трансформација и умножување на заедниците, идентитетите, световите и перцепциите не само што ги загрози економските, воените и политичките аксиоми на западното глобално лидерство, туку и неговите морални императиви и погледи на светот.⁸

Сепак, додека на многумина сè уште им е тешко да живеат „без жалење и бестрашно со тезата дека човечката реалност постојано се (пре)создава и урива, и дека сè што наликува на стабилна суштина е постојано под закана“,⁹ многу археолози, како и истражувачите од сродни дисциплини, како социо-културната антропологија, историјата, па дури и класичарите, веќе со децении ги препознаваат и интегрираат во своите анализи овие смели лекции од засилениот процес на глобализација. Новиот пристап на западната академска мисла, со значајни источни придонеси во

⁵ “The Classical Message in a Bottle: Should ‘Classical wisdom’ determine our identity and future?” - *Journal of Comparative Studies*, Daugavpils University, LV, 2021

⁶ Globalization and global history p.31

⁷ Thomas L. Pangle, *Leo Strauss: an introduction to his thought and intellectual legacy*, (The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2006), p.7-8

⁸ За поекстензивна анализа види: “The Classical Message in a Bottle: Should ‘Classical wisdom’ determine our identity and future?” - *Journal of Comparative Studies*, Daugavpils University, LV, 2021

⁹ Edward Said, *Orientalism* (Said 1977, 334)

постколонијалната фаза, резултираше со нови саморефлексивни трендови, достигнувања и промени на парадигмите во различни општествени и хуманистички науки. Еден од клучните аспекти на овој трансформативен процес секако беше конфронтацијата со долгорочните општествени и научни предрасуди создадени од евроцентричните погледи на светот и човечката историја. Така, западните академски традиции, развиени заедно со западниот идентитет и изградени врз истите идеолошки и морални премиси, поминаа низ децениски хераклејски подвизи со цел да се искупат за бројните и длабоки заблуди со огромно општествено и глобално влијание.

Сепак, масовниот трансформативен процес што ги ставаше под прашање професионалната историја и клучните парадигми на различни научни дисциплини, вкоренети во општествените потреби и односи, исто така мораше да се соочи со сизифовската природа на напорите да се одвои академското и општественото во историјата. Така, прифаќајќи ги теориите за глобализација како алатка за деконструкција на поедноставениот поглед на човековата историја, истражувачите од минатото, паралелно ги деконструираа и водечките принципи на модерната наука градени врз научниот скептицизам и рационалност и јасната дистинкција од историските сродни области, како што се уметноста и религијата. Тоа е сложен процес кој ги замаглува границите, брише цели категории, па дури и преиспитува некои традиционално доминантни онтолошки претпоставки, како што се источните и западните цивилизации, модерната и предмодерната глобализација, но и современиот „здраво-разумски“ свет и ирационалните „пред-научни“ светови од минатото. Во таквите нови околности на постојани, динамични и перспективно-релативни реконцептуализации, секоја форма на модерна наука претставува политичко и идеолошко дејство и уште една „квазимитска интерпретација“ на човековото постоење и дејствување.¹⁰

Наместо заклучок

Проширувањето на теориите за глобализација кон минатото, кои вклучуваат периоди и географии традиционално означени како незападни, истовремено претставува и потрага по душата на модерната академска мисла. Еден од важните аспекти на оваа нова авенија на размислување е секако демитологизацијата на природата и принципите на западната наука. Така, препознавањето на ориенталните епизоди, елементи, па дури и корените на глобализацијата, вклучува и академски, научни и технолошки достигнувања направени во незападни контексти. Така, никој денес не ги оспорува книжевните, историските, научните или технолошките

¹⁰ Yoffee, Andrew. Sherratt, ed. *Archaeological theory: who sets the agenda?*, NY, USA: Cambridge University Press, 1993. p.106

Thomas L. Pangle, *Leo Strauss : an introduction to his thought and intellectual legacy*, (The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2006), p.10

достигнувања на Птолемајскиот „Кафез на музите“ во Александрија, византискиот Пандидактерион од Магнаура или Абасидскиот „Куќа на мудроста“ во Багдад.

Сепак, би можеле да се запрашаме дали и како новото разбирање дека античката наука била создавана во храмовите на Сарапис, паралелно или заедно, со раните форми на Стариот Завет, влијае на модерните онтолошки, епистемолошки и методолошки претпоставки кои се во основата на нашите проучувања како минатото така и на самата човекова природа. Дали ваквите нови сознанија не тераат да го прифатиме концептот на религијата како придружник на науката? Дали тоа имплицира дека се откажуваме од приматот на принципите на скептицизам во научната работа? Зарем тоа не е суштината на научниот дух? Дали таквата наука сè уште би резонираше со основачките идеали на модерната (западна) наука изградени врз традициите и секуларната наклонетост на „британската индустрија, Француската револуција и германската филозофија“, кои континуирано се стремеле да го „ослободат“ целото човештво од сè „ненаучно“ или „ирационално“?¹¹ Можеме ли денес да замислиме вистински научник кој живее по волјата на Бог/ите, или им служи на живите богови или нивните свештеници, а исто така им помага на луѓето, општеството или цивилизацијата?

Можеби, најкорисно од овој современ процес на преосмислување на науката, па дури и истражувањето на минатото, и разбирањето на неговата сложеност е соочувањето на новите теории на светската историја, изградени со помош на теориите на глобализацијата, со оној идеализиран сегмент од човечката историја, кој најсилно силно го дефинираше современиот запад и влијаеше на целиот свет – класичниот грчко-римски свет. Се чини дека овој нов поглед на науката за минатото и човековите заедници може да го има својот најголем испит преку соочувањето со класичните традиции на нашиот свет. Токму таму тој ќе има можност да ја разруши, пресоздаде или осознае нашата човечка природа во минатото и денес.

¹¹ Thomas L. Pangle, *Leo Strauss : an introduction to his thought and intellectual legacy*, (The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2006), pp.11-12